

Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Történettudományi
Intézet

Árpád-ház Program

Scientia et fidalitate

„Hadak útján”

A népvándorlaskor fiatal kutatóinak
XXIX. konferenciája

29th Conference of Young Scholars on the Migration Period

Absztraktkötet

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia

A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai

Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Volume 15

Bölcészettudományi Kutatóközpont

Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok

Volume 6

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
Nemzetközi szerkesztőbizottság /
International Advisory Board

Heinrich Härke
Eberhard Karls Universität (Tübingen, D)

Oleksiy V. Komar
Institute of Archaeology of NUAS (Kiev, Ua)

Abdulkarim Maamoun
Damascus University (Damascus, Syr)

Denys Pringle
Cardiff University (Cardiff, UK)

Dmitry A. Stashenkov
Samara Regional Historical Museum (Samara, Ru)

BTK MŐT
sorozatszerkesztők

Fodor Pál
BTK
főigazgató

Vásáry István
BTK MŐT
elnök

„HADAK ÚTJÁN”
A NÉPVÁNDORLÁSKOR
FIATAL KUTATÓINAK
XXIX. KONFERENCIÁJA

Budapest, 2019. november 15–16.

29TH CONFERENCE OF YOUNG SCHOLARS
ON THE MIGRATION PERIOD

November 15-16, 2019, Budapest

Absztraktkötet

Szerkesztők

SUDÁR BALÁZS – TÜRK ATTILA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Régészettudományi Intézet

Martin Opitz Kiadó

Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Témacsoport

BUDAPEST 2019

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

A kötet a

Árpád-ház Program
támogatásával valósult meg

Bölcsészettudományi
Kutatóközpont

A kötet az Árpád-ház Program támogatásával készült
(IV.1. Keleti örökség – Keleti kapcsolatok. Írott források és kiadványok
IV.2. Az Árpád-ház elődeinek keleti kapcsolatrendszere)

A kötet szerkesztése az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

Munkatársak

Ambrus Edit – Budai Dániel – Füredi Ágnes

© szerzők

© Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészet és Társadalomtudományi Kar, Régészettudományi Intézet

© Martin Opitz Kiadó

ISBN 978-963-9987-57-9

HU-ISSN 2064-8162

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

Kiadja:

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport –
Martin Opitz Kiadó – PPKE BTK Régészettudományi Intézet

Nyomda: Pauker Nyomdaipari Kft.

TARTALOM

VITALIE SINICA – NICOLAI TELNOV – MAKSYM KVITNYTSKYI: Венгерские памятники IX – первой половины X в. в Северо-Западном Причерноморье – Archaeological sites of the Subbotsy horizon (legacy of the 'Etelkoz') in the Northwest Black Sea Region (9–10 th cc.).....	7
ZÁGORHIDI CZIGÁNY BERTALAN – IGOR PROHNENKO – TARAS VERBA – OLEG FJODOROV – TÜRK ATTILA: Honfoglalás kori magyar jellegű sír Rovanci (Ua) határából. Adatok a 10. századi veretes készenléti íjtartó tegezék kelet-európai elterjedéséhez	11
BALOGH BODOR TEKLA: Gömbsorcüngös fülbevalók a 10. századi Kárpát-medencében és kelet-európai kapcsolatrendszerük.....	18
POLÓNYI EMESE – TÜRK ATTILA: A Kárpát-medence 10. századi lemezes hajfonatkorongjainak klasszifikációja és a hajfonat díszítésének kora középkori kelet-európai kapcsolatrendszere	20
HARANGI FLÓRIÁN – E. NAGY KATALIN – BERTA NORBERT – TÜRK ATTILA: Honfoglalás kori temető Derecske határából. Adatok a 10. századi magyar külkapcsolatok kérdéséhez az import selyemleletek kapcsán	30
FLESCH MÁRTON – STROHMAYER ÁDÁM – TÜRK ATTILA: A honfoglalás kori tegezöv egy új rekonstrukciója a karosi II/52. sír íjászfelszerelésének átdolgozása és keleti analógiák nyomán.....	34
B. SZABÓ JÁNOS: Honfoglalás anatómia: Anonymus honfoglalás történetének e gy eddig ismeretlen keleti párhuzama	42
FEHÉR BENEC: Modern filológiai teendők a magyar őstörténet középgörög forrásai körül	43
KÁPOLNÁS OLIVÉR: A magyar eredetmonda szerkezetének mongol és mandzsú párhuzamai.....	45
SUDÁR BALÁZS: Madzsarok Anatóliában: kora újkori magyar bevándorlók vagy nomád törökök?.....	47
SZEBENYI TAMÁS: Megjegyzések a szarmata Barbaricum pecsételt kerámiájához az újabb Pest megyei leletek kapcsán.....	49
MASEK ZSÓFIA – SERLEGI GÁBOR – VÁGVÖLGYI BENEC: A jászalsószentgyörgyi késő szarmata – hun kori halomsíros temető újraértékelése	51
PIROS RÉKA ÁGNES – MOZGAI VIKTÓRIA – BAJNÓCZI BERNADETT: Hun kori lószerszámos leletegyüttesek roncsolásmentes archeometriai vizsgálatának új eredményei	53
MOZGAI VIKTÓRIA – HORVÁTH ESZTER – BAJNÓCZI BERNADETT: Archeometriai vizsgálatok 5. századi gránát- és niellóberakásos aranyozott ezüst övcsatokon.....	54
PROHÁSZKA PÉTER: Aranyérmek késő római és kora népvándorlás kori sírokban	55
RÁCZ RITA: Kronológiai kérdések, külkapcsolatok, viselet Újabb megfigyelések a jutasi 196. sír és a langobard továbbélés kérdésében, a női viselet tükrében.....	57
ZÁGORHIDI CZIGÁNY BERTALAN – KENÉZ ÁRPÁD – TÜRK ATTILA: Tiszakürt–Sziki-Kisföldek 32. objektum honfoglalás kori sír. Adatok a 10. századi hurkos végű bronzdrótok értékeléséhez, valamint a lovaglóostorok és fémszerelések faedények elkülönítéséhez a korszak hagyatékában.....	59
JANCSIK BALÁZS – GULYÁS ANDRÁS – STROHMAYER ÁDÁM – SZIGETI JUDIT – TÜRK ATTILA: A Jászság honfoglalás kori régészeti kutatásának új eredményei. Adatok a 10. századi poncolt süvegsúcsok és a csövecskés merevítésű tarsolyok elterjedéséhez	68

LANGER DÁNIEL – LÖRINCZY GÁBOR – TÜRK ATTILA: Szeged-Szabadkai út, Négyhalom dülő honfoglalás kori leletei. Adatok a 10. századi rozettás lószerszámveretek értékeléséhez és elterjedéséhez az új keleti analógiák fényében	77
TOMPA BALÁZS – ZÁGORHIDI CZIGÁNY BERTALAN: 9–10. századi egyenes pengéjű szablyák és szablamarkolatú kardok a Kárpát-medencében.....	84
TAKÁCS RICHÁRD – PUSZTAI TAMÁS: A Hernád-völgy 10–11. századi településtörténetéhez.....	86
SZÉCSÉNYI-NAGY ANNA – MENDE BALÁZS GUSZTÁV: Mire jó az archeogenetika és hogyan használjuk?	88
CSÁKY VERONIKA – GERBER DÁNIEL – KONCZ ISTVÁN – CSIKY GERGELY – SZEIFERT BEA – EGYED BALÁZS – PAMJAV HOROLMA – MENDE BALÁZS GUSZTÁV – SZÉCSÉNYI-NAGY ANNA – VIDA TIVADAR: Az avar kori elit eredetének és rokoni szerveződésének paleogenetikai vizsgálata.....	92
NÉMETH ENDRE – FEHÉR TIBOR: Az apai vonalú N haplocsoport szerepe a mai baskírok, tatárok és magyarok genetikai kapcsolatrendszerében	95
GERBER DÁNIEL – CSÁKY VERONIKA – MENDE BALÁZS GUSZTÁV – SZEIFERT BEA – EGYED BALÁZS – SZÉCSÉNYI-NAGY ANNA – TÜRK ATTILA: Betekintés az Urál vidéki népességek első évezredbeli genetikai összetételébe	97
SZEIFERT BEA – CSÁKY VERONIKA – GERBER DÁNIEL – EGYED BALÁZS – STÉGMÁR BALÁZS – TÜRK ATTILA – MENDE BALÁZS GUSZTÁV – SZÉCSÉNYI-NAGY ANNA: Korai magyarsággal kapcsolatba hozható oroszországi lelőhelyek csontanyagának archeogenetikai vizsgálata.....	100
MAÁR KITTI – NEPARÁCZKI ENDRE – MARÓTI ZOLTÁN – KALMÁR TIBOR – NAGY ISTVÁN – LATINOVICS DÓRA – KUSTÁR ÁGNES – PÁLFI GYÖRGY – RASKÓ ISTVÁN – TÖRÖK TIBOR: Honfoglalás kori köznépi temetők anyai vonalainak jellemzése, archeogenetikai módszerekkel.....	104
SZÜCS MELINDA: Meroving-kori lovas temetkezések a Dunántúlon.....	106
BEDE ILONA: Lótemetkezés és temetési folyamat elemzése tafonómiai elváltozások megközelítéssel és a funkcionális anatómia segítségével	108
ZBIGNIEW ROBAK: The Early Medieval stronghold Bojná-Valy – a seat of the elites or a garrison?	110
SZÜCSI FRIGYES: „Az ismeretlen ismerős.” Új eredmények a csákberény-orondpusztai avar kori temető kutatásából.....	112
POSZTERELŐADÁSOK	
LIBOR CSILLA: A gyermekek bioarchaeológiai kutatásainak lehetőségei.....	113
GULYÁS GYÖNGYI – GALLINA ZSOLT – TÜRK ATTILA: Újabb régészeti adatok a Duna–Tisza köze honfoglalás kori településtörténetéhez és a 10. századi bolgár–magyar kapcsolatok kérdéséhez egy tázlári sír kapcsán.....	115
A KONFERENCIA ELŐADÓI	122

A JÁSZSÁG HONFOGLALÁS KORI RÉGÉSZETI KUTATÁSÁNAK ÚJ EREDMÉNYEI

Adatok a 10. századi poncolt süvegcsúcsok és a csövecskés merevítésű tarsolyok elterjedéséhez

JANCSIK BALÁZS – GULYÁS ANDRÁS – STROHMAYER ÁDÁM – SZIGETI JUDIT – TÜRK ATTILA

A Jászság területén a 9. század legvégén beköltöző honfoglaló magyarság korán meglepedett. Az első 10. századi leleteket – egy íjtegez száját borító csontlemezt – még Hampel József publikálta 1900-ban, Jászdózsa-Kápolnahalomról. Ezt követően 1914-ben Jászfényszaru határából került a Magyar Nemzeti Múzeumba egy honfoglalás kori leletegyüttes, bár ennek karperecei korábbi időszakból származnak. A Jászság területén végzett aktív régészeti feltárómunkához az első komolyabb lökést Hild Viktor (1855–1929) munkássága adta. Ő számos új lelőhelyet fedezett fel a 20. század első harmadában, közöttük több 10. századit is. Az 1962-ben kiadott honfoglalás kori leletkataszter összesen már 11 honfoglalás kori lelőhelyet említett a vizsgált régióból. Jászágó-Csányi határ lelőhelyről női ingnyakveretek kerültek elő, sajnos azonban az 1981-ben Fodor István által vezetett hitelesítő feltárás nem járt eredménnyel. A Jászság honfoglalás kori lelőhelyeit legutóbb Langó Péter foglalta össze 2006-ban, ekkor ő 22 lelőhelyet számlált. Érdekes megfigyelés, hogy ezen lelőhelyek túlnyomó többsége Jászberénytől északra helyezkedik el.

A Jász Múzeumban 2016 őszétől indult újra az önálló régészeti munka, amelyet Gulyás András Zoltán régész vezet azóta is. A szervezett keretek között folyó műszeres felderítő munkának köszönhetően a régió 10. századi új lelőhelyeinek száma is folyamatosan növekedett. A hitelesítő feltárásokat 2018 óta a Jász Múzeum a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézetével közösen végzi.

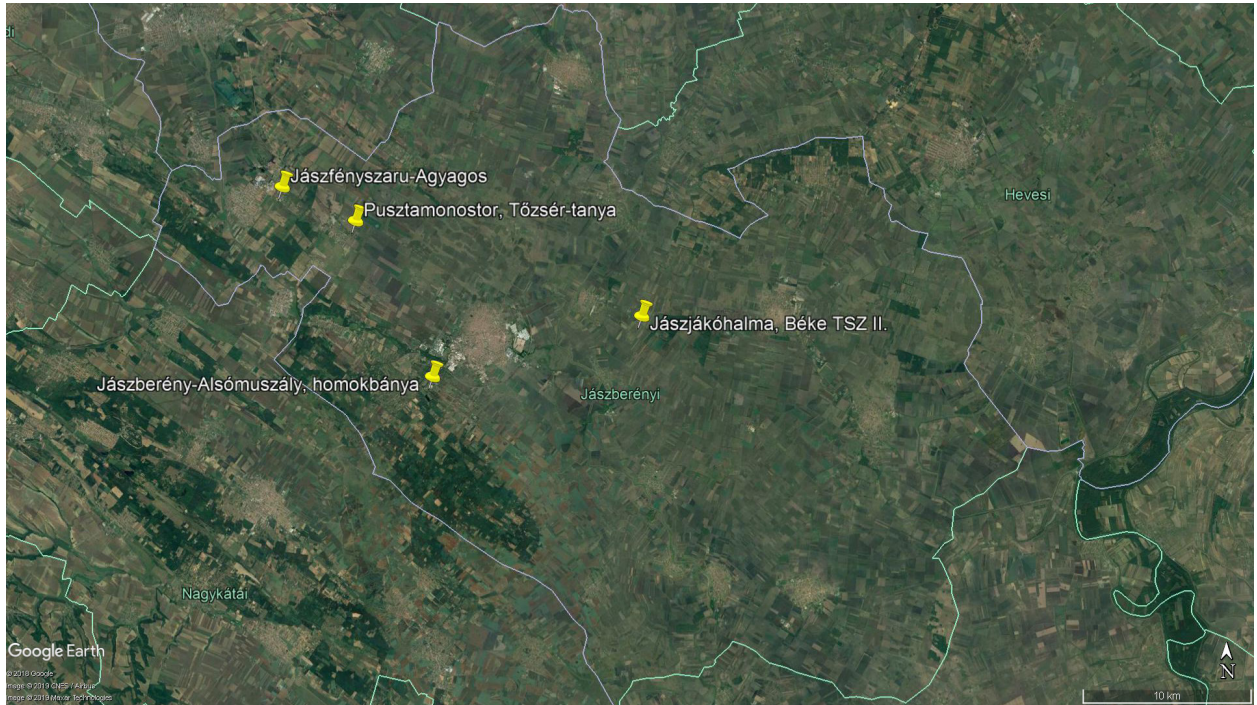
A leletanyag tekintetében országosan kiemelkedő jelentőségű az a 2017-ben a múzeumba került honfoglalás kori leletegyüttes, amelynek egyik darabja egy aranyozott ezüsből készült süvegcsúcs. A tárgyak feltételezett lelőhelye Jászberény-Alsómuszály, Kátai úti homokbánya, ahol 2018 márciusában és novembe-

rében folyt hitelesítő feltárás, mind a bányagödör szélén, mind pedig a közvetlen terület legkiemelkedőbb magaslatán. További sírok nem kerültek elő, azonban a környék lakói egy újabb csontvázat szolgáltatottak be, amely a radiokarbonos kormeghatározás során a korábban ismert és publikálthoz hasonlóan szintén 10. századnak bizonyult. 2018-ban Pusztamonostor, Tözsér-tanya lelőhelyről kerültek be rozettás lószerszámveretek, de kontroll ásatás azonban itt is negatív eredménnyel zárult. 2018 őszétől került sor Jászkóhalma, Béke TSZ II. lelőhely kutatására, ahol az erősen szántott területen két szezonban összesen 18 honfoglalás kori temetkezés került elő, és a temető teljesen feltártnak tekinthető. Az leletanyagból a 3. sír ezüstberakásos trapéz alakú vállas kengyelét, valamint íjcsontjait, illetve a 4. sír 8-as alakú szemekből álló ritka karláncleletét említhetjük meg.

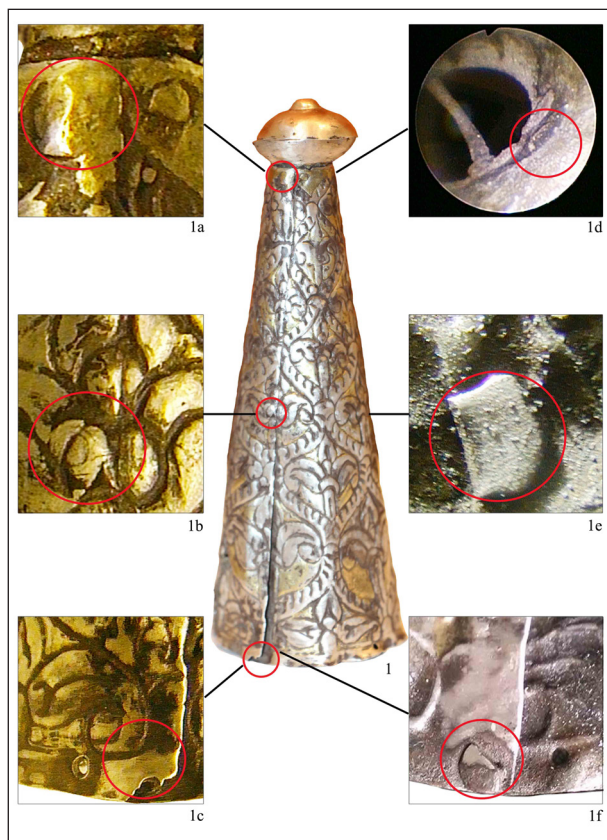
A jászberényi süvegcsúcsról 2017-ben jelent meg Fodor István dolgozata, majd 2018-ban a Jász Múzeum és a PPKE Régészettudományi Intézetének összefogásával kutatócsoport alakult a lelőhely tisztázására, illetve két Kárpát-medencei 10. századi üvegcsúcs további, elsősorban természettudományos és készítőtechnikai vizsgálataira.

A jászberényi tárgy pontos méretei: teljes magassága: 98,63 mm; az palást alsó átmérője: 36–40 mm; felső átmérője: 11–12 mm; terítékének magassága: 95 mm; palást lemezvastagság: 0,2 mm; süvegcsúcs gömb lemezvastagság: 0,3 mm. A méretadatok kapcsán fontos hangsúlyoznunk, hogy a cizellált lemeztárgyak esetén az anyagösszetételnek és az anyagvastagságnak meghatározó jelentősége van a készítőtechnika szempontjából, ezért az utóbbit legalább tizedmilliméteres pontossággal szükséges megadni a régészeti anyagközlő publikációkban is. Itt kell azt is megjegyezni, hogy a vizsgált tárgy lemezvastagságát több ponton érdemes mérni, mivel

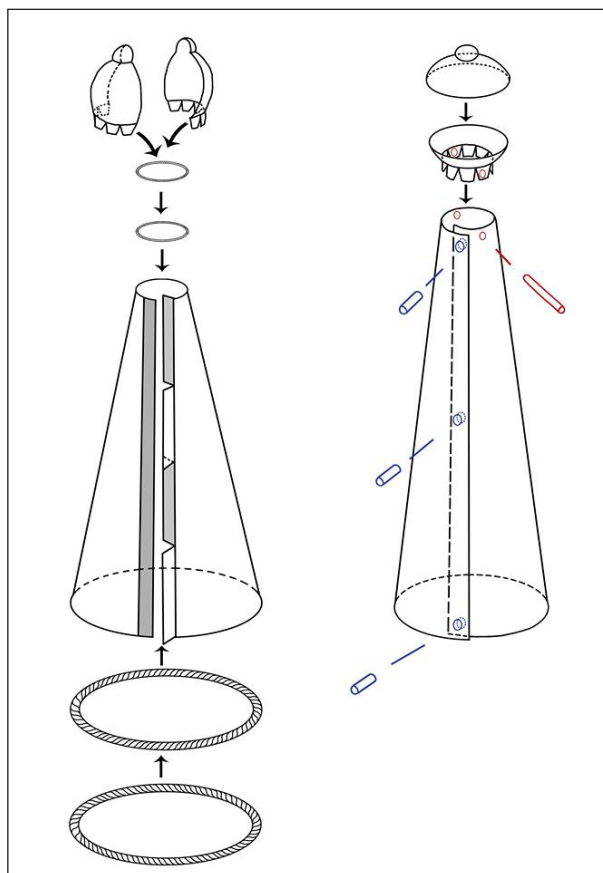
1. kép. 2018–2019-ben hitelesítő feltárással kutatott új honfoglalás kori lelőhelyek és leletek a Jászság területén (1), illetve Jászkóhalma–Béke TSZ II. 3. sír (2–3)

2. kép. A jászberényi süvegcsúcs mechanikus szerkezeti rögzítőelemei: a palástot összetartó 3 szegecs külső és belső oldalról fotózva, a gomb belső, kihajtogatott rögzítő filecskéivel, illetve az azokat a palásthöz rögzítő stíffittel

a korszakra jellemző anyagelőkészítés kovácsolással történt, így cizellálásra előkészített lemezek vastagsága nem tökéletesen egyenletes, hanem egy adott tartományban mozog. Az anyagösszetételei vizsgálatok (Török Béla, Miskolc) nyomán mindkét süvegcsúcs ezüst alapú ötvözetnek bizonyult, illetve a háttér tűzaranyozása is megerősítést nyert. A süvegcsúcsok szerkezeti elemeinek és azok egymáshoz való rögzítésének módját az ötvös-cizellőr szakértő makroszkópos vizsgálattal határozta meg, amelyet endoszkóppal végzett felvételek (Mende Balázs, Budapest) egyaránt igazoltak.

A palást díszítését síkban végezte az ötvös. Először – vélhetőleg körző segítségével – felszerkesztette a lemezre a palást kontúrjait, majd a főbb segédvonalak felrajzolása után vonalazó (trasszírozó) poncolóval ütötte bele a vonalakat. A palástot díszítő, poncolt minta egyszerűsége ellenére harmonikus arányokkal bír, a technikai kivitele azonban gyenge. A vonalvezetés nem folyamatos és pontos minden szakaszon, a hátteret a mester az aranyo-

3. kép. A jászberényi és a beregszászi süvegcsúcs sematikus szerkezeti összehasonlító ábrája

záson túl sem plasztikai (alapleverés), sem felületi alakítással (körponccokkal való kitöltés) nem különítette el a mintától. A korszak hazai, cizellált emlékenyagára olyannyira jellemző levélszéli, illetve belső kettős osztóvonalak közötti vonalkázás (sraffozás), illetve a leveleken és indákon belül futó vonalak ponttal való lezárása szintén hiányzik.

A csúcs palástjának egymást fedő éleit három szegeccsel rögzítette egymáshoz a mester. Az alsó szegecs a palást díszítetlen szegélyébe esik, a másik kettő azonban a mintába. A felső szegecs a hálót alkotó leveles indák találkozási pontjára fed rá, míg a középső az egyik palmetta közepére esik. Mindhárom szegeccset laposra, a csúcs palástjával közel egy síkba kalapálta az ötvös, így e mechanikai rögzítési pontok egyike sem feltűnő, csak közelről nézve láthatók. Mivel a középső szegecs ráta kart a palmetta szára fölötti belső osztóvonalakra, a készítőjének arra is volt gondja, hogy ezeket az elkalapált szegecsfejen újra üsse. Ilyen utólagos átcizellálásnak a felső szegecsfejen nincs nyoma.

1

2

3

4

4. kép. 1–4: Jászfényszaru-Szeméttelap I. 210. objektum a jobb medencelapáton a tarsolymerevítővel

A jászberényi süvegcsúcs egyetlen ismert hazai párhuzamát a ma Ukrajnához tartozó Beregszászról ismerjük. A közelmúltban a nyíregyházi Jósza András Múzeum szakemberei felvetették, hogy a geszterédi leletből ismert, eddig pontosan meg nem határozott rendeltetésű palmettahálós mintájú aranyozott ezüstlemez töredékek is egy süveg-

csúcs darabjai lehettek. Ezt e hipotézist később maguk is elvetették, míg a geszterédi töredékek pontos funkcióját: szablyahüvely-koptatóként való meghatározását Strohmayer Ádám bizonyította a fennmaradt és az eredeti publikáció üvegnegatívjain még szereplő, mára már elveszett lemeztöredékek segítségével.

5. kép. 1–8: Berettyóújfalu–Nagy Bócs-dűlő 1226. sír 10. századi temetkezése tarsolymerevítő lelettel
(Lőrinczy–Szelekovszky 2018 nyomán)

6. kép. Vascsöves merevítésű tarsoly és tartalmának feltárása Csepel–Szabadkikötő 138. sírban

A két 10. századi Kárpát-medencei süvegcsúcs legfőbb hasonlóságai és különbségei röviden az alábbiakban foglalhatók össze. Mindkét tárgy gombszerű végződéssel ellátott, csonkakúp alakú, végtelen palmettahálós díszítésű, aranyozott ezüstlemezből készült. Az alsó peremükön a felerősítéshez szükséges lyukak figyelhetők meg mindkét darabon. Míg a beregszászi süvegcsúcs háromlevelű palmettáit egy egyszerű, középvonallal kettéosztott, a csomópontokon sraffozott közű kettős ívvel ízesülő indaháló öleli körbe, addig a jászberényi csúcs azonos típusú, de sokkal kevésbé kidolgozott palmettacsokrait keretező háló sűrűn tagolt, levélszerű elemekből áll. A beregszászi süvegcsúcson a korszak hazai cizellált tárgyaira igen jellemző sraffozást a kettős ívek belső kitöltésére és a levélszélek finom érezésére egyaránt használták, és megjelenik rajta a térosztó vonalak egy-egy ponttal való lezárása is. E megoldások a jászberényi csúcsról teljességgel hiányoznak. A beregszászi süvegcsúcson a háttér részlegesen, a minták mentén mélyebbre kalapálta a mestere, ezzel szemben a jászberényi csúcs mintáját csupán a háttér aranyozása emeli ki optikailag. A beregszászi

süvegcsúcs az alsó peremen, illetve a csonkakúp és a gömbös végződés találkozásánál alkalmazott, egymással szembefordított, kettős kordildrótos díszítés a jászberényi darabról teljességgel hiányzik.

A két csúcs szerkezeti összeállításában is jelentősen eltér egymástól. A beregszászi csúcs csonkakúpjának a találkozó éleit szakaszonként bevagdosva egymásba csúsztatták, majd összekalapálták és forrasztották. E technika lényege, hogy nagyobb forrasztási felületet biztosítson. Ezzel szemben a jászberényi lelet találkozó éleit egyszerűen egymásra hajtották (lapolták), majd 3 szegeccsel rögzítették, amelyek fejét a csúcs síkjába kalapálták. Az összeillesztés helyét mindkét csúcson utólag átdolgozták. A csúcsok felső, gombszerű tagja mindkét esetben két félből készültek, és a csúcsok testéhez kihajtott fülecskével illesztették őket. Míg a beregszászi csúcson e füleknél egyértelműen kimutatható a forrasztás nyoma, a jászberényin a konkáv formába való behajtatáson túl egy ezüststift biztosítja a gomb helyén maradását. A csúcsok gombjainak osztósíkjai is különböző: a beregszászi függőleges, a jászberényi pedig vízszintes. Itt fontos megjegyezni, hogy

7. kép. Csepel–Szabadkikötő 138. sír leletanyaga

a jászberényi csúcs gombjának felső fele „lejár”, és a két összeillő tagjának belső oldalán fehéres színű szervesanyag maradvány került elő. Mivel a palást élének forrasztását sem sikerült kimutatni és a gomb alsó tagjának fülecskés rögzítését is biztosítja az átmenő szegecs, igen valószínű, hogy forrasztást a csúcs készítése során egyáltalán nem alkalmazott az ötvös. Valószínű, hogy az anyagvizsgálatok során a tárgy peremén kimutatott ragasztóval fogta össze a gomb két felét.

A tárgytipusok tekintetében az utóbbi évek intenzív kutatásai során a Jászság területéről is előke­rült honfoglalás kori hagyaté­k egy másik izgalmas lelete, a vasból készült tarsolymerevítő csövecskék egy új, és szerencsésen *in situ* megfigyelt példánya. A Volga–Káma vidék kora középkori hagyatékában karakteres tárgytipust 2014-ben – ép kiváló keleti analógiáiknak köszönhetően – sikerült azonosítani a honfoglalás kori hagyaté­kban. 2018-ban a tárgytipust Lőrinczy Gábor és Szelekovszky Márta, a Berettyóújfalú–Nagy Bócs-dűlő 1226. sír hasonló lelete alapján tekintette át – pontosított és kiegészít-

tett adatbázissal – a hazai 10. századi hagyaté­kban. Mivel az elmúlt években e két példány mellett ki­váló ásatási megfigyeléssel került elő további két további hasonló lelet is, érdemes röviden újra ösz­szefoglalni ismereteinket.

A jászsági darab 2018 nyarán Jászfényszaru-Agyagos (Szeméttel­ep I) lelőhelyen került elő, Gulyás András feltárá­sán. A nagy kiterjedésű szar­mata telep objektumai között több honfoglalás kori sír is feküdt, kisebb csoportokban. Különös figyel­met érdemel a 210. objektum, ahol a halott jobb fel­karjánál szablya feküdt. A jobb oldali medencelapát alsó végén pedig egy hosszában nyitott, a nyílással lefelé álló bronzlemez­ből hajtott csövecske helyez­kedett el.

Egy évvel korábban, 2017 nyarán az ELTE Ré­gészettudományi Intézetének munkatársai szinte pontosan ugyanilyen tárgyat, és ugyanilyen elhe­lyezkedésben tártak fel Tiszakürt keleti határában, a Sziki-Kisföldek lelőhely 54. objektumában.

Vasból készült példánya 2015-ben, Csepel-Sza­badkikötő temető 138. sírjában látott napvilágot, itt a jobb oldali medencelapát külső oldalán. A nyílhegy alatt, merőlegesen a késekre feküdt a 8,5 cm hosszú, belül üreges vascső, melynek belső átmérője 3,4 mm volt. A tárgy egy teljes tarsolyelet része volt: csihó­lóval, kovával és vaskéssel együtt került elő.

A lelet funkciójának meghatározásával kapcsolat­ban – a tarsolymerevítő elképzelés mellett – a tarpai lelet taplótartalma, illetve a berettyóújfalui példány­ban megfigyelt famaradványok nyomán felmerült a parázs/taplótartó lehetősége is. Noha leletösszefü­gések elemzése a legtöbb esetben tarsolyalkatrészt valószínűsít, – a tarpai lelettel kapcsolatban pedig a taplóból készült tarsoly ötlete is felmerült –, a kis esetszám miatt azonban még ma sem zárhatjuk ki, hogy mindkét funkcióban előfordulhatott ez a tár­gytípus. Az biztos, hogy a bronzból és vasból egy­aránt készített tárgyak elsősorban *adultus-maturus* korú férfiak, gyakran lovastemetkezést tartalmazó sírjaiból váltak ismertté, ahol a megfigyelt esetek többségében a jobb oldali medencelapát környékén feküdtek. Az eddigi hazai adatok és a Volga–Káma vidéki analógiák alapján véleményünk szerint va­lőszínűsíthető, hogy a bronzból készült példányok inkább tarsolymerevítőkként értelmezhetők, míg a taplótartó funkció elsősorban a vasból készült lele­tek esetében merül fel.

8. kép. 1–1a: Vas tarsolymerítő Csepel–Szabadkikötő 138. sírból;
2: Csöves merevítésű tarsoly rekonstrukciója (Sipos Szabolcs nyomán)

IRODALOM

- T. Bruder, K.: Restoration – re-restoration. *Műtárgyvédelem* 1995, 139–144.
- Fodor I.: Honfoglalás kori temető Jászberény határában (A burial ground of the Conquest Period [10th century] on the outskirts of Jászberény). *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2017, 237–254.
- Krylaszova, N. B. – Belavin, A. M. – Türk A.: Újabb adatok a honfoglalás kori tarsolyok és tűzkészségek klasszifikációjához Volga–Káma-vidéki analógiáik fényében (The classification of Conquest period purses and tinder sets in the light of analogies from the Volga-Kama region). In: *Avarok pusztái. Régészeti tanulmányok Lőrinczy Gábor 60. születésnapjára*. Opitz Archaeologica 6. – MTA BTK MÖT Kiadványok 2. Szerk.: Anders A. – Balogh Cs. – Türk. A. Budapest 2014, 457–496.
- Langó P.: Régészeti és okleveles adatok a Jászság 10–15. századi településtörténetéhez (Archaeological and charter data for the Jazygian settlemental history in the 10–15th centuries). *Tisicum* 15 (2006) 77–97.
- Lőrinczy G. – Szelekovszky M.: 10. századi magányos sír Berettyóújfalu, Nagy Bócs-dűlőből (A 10th century Grave from Berettyóújfalu-Nagy Bócs-dűlő). In: *Sötét idők túlélői. A kontinuitás fogalma, kutatásának módszerei az 5–11. századi Kárpát-medence régészetében*. 2014-ben Debrecenben megrendezett konferencia kiadványa. Szerk.: Hága T. – Kolozsi B. Debrecen 2018, 255–290.
- Szeniczey T. – Hajdu T.: Jászberény-Alsómuszály honfoglalás kori lelőhely „B” sírjának embertani vizsgálata (Anthropological analysis of the skeletal remains of a Hungarian Conquest Period individual from Jászberény-Alsómuszály). *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2017, 255–260.
- Türk, A.: Archäologische Daten zu einigen Details der Taschen- und Feuergerätefunde des 10. Jahrhunderts im Karpatenbecken im Spiegel ihren osteuropäischen Analogien (Archeologické pramene k niektorým konštrukčným prvkom taštičiek a k predmetom na zakladanie ohňa z 10. storočia z územia Karpatskej kotliny vo svetle východoeurópskych analógií). *Slovenská Archeológia* 61:1 (2013) 177–198.